

Grażyna Lewandowicz-Nosal

Biblioteka Narodowa

Instytut Książki i Czytelnictwa

e-mail: g.lewandowicz@bn.org.pl

„Wskazania czytelników – wybory bibliotekarzy” Zakup nowości dla dzieci i młodzieży do bibliotek publicznych i szkolnych – analiza jakościowa

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-7435.26.03>

Abstrakt: W artykule omówiono zasady gromadzenia zbiorów do bibliotek publicznych dla dzieci i młodzieży oraz bibliotek szkolnych. Do analizy jakościowej wykorzystano listy tytułów książek, jakie planowały kupić 44 biblioteki szkolne w 2014 r. w ramach dotacji rządowej.

Zgromadzony materiał podzielono na następujące kategorie: lektury szkolne, klasyka literatury dla dzieci, poezja, baśnie, książki dla najmłodszych, książki Grzegorza Kasdepke, literatura dla najmłodszych, literatura obyczajowa, fantasy, książki edukacyjne, historia i biografie, i inne.

Najczęściej biblioteki planowały kupić lektury szkolne, książki edukacyjne (słowniki, encyklopedie). Z literatury pięknej najczęściej planowano kupić książki z gatunku fantasy, powieści dla dziewcząt oraz utwory takich autorów jak m. in. Paweł Beręsewicz, Barbara Gawryluk, Marcin Pałasz, Renata Piątkowska, Małgorzata Strzałkowska. Chętnie kupowano książki ekranizowane i reklamowane w czasopiśmie młodzieżowych.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że księgozbiory bibliotek szkolnych i bibliotek publicznych dla dzieci i młodzieży odpowiadają na potrzeby czytelnicze tej grupy odbiorców.

Słowa kluczowe: gromadzenie zbiorów, zakup książek, biblioteki szkolne, biblioteki publiczne dla dzieci i młodzieży, literatura piękna, literatura popularnonaukowa, lektury szkolne

Wstęp

Gromadzenie zbiorów to, obok pozyskania czytelnika, najważniejsza czynność w pracy bibliotekarza. Trzy dokumenty opracowane przez Sekcję Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży IFLA omawiające pracę bibliotek na rzecz tej grupy użytkowników bardzo wyraźnie wskazują na konieczność gromadzenia zbiorów wysokiej jakości, odpowiednich do wieku najmłodszych, bezpiecznych, atrakcyjnych, ciekawych i interesujących, zarówno dla dzieci, jak i dorosłych. Bardzo ważnym problemem jest systematyczne odnawianie zbiorów.

Biblioteki dziecięce powinny posiadać różnorodny materiał we wszystkich postaciach, odpowiednie do rozwoju dziecka. W tym materiały drukowane (książki, czasopisma, komiksy, broszurki), media elektroniczne (CD, DVD, kasyety), zabawki, gry edukacyjne, komputery, oprogramowanie i urządzenia przyłączeniowe (Lewandowicz-Nosal & Zybert (red.), 2009, s. 87).

W podobny sposób potrzebę gromadzenia zbiorów o różnorodnej tematyce i wysokiej jakości definiują *Wytyczne IFLA/UNESCO dla bibliotek szkolnych*:

biblioteka szkolna powinna umożliwiać dostęp do różnorodnych zasobów zaspokajających potrzeby użytkowników w zakresie kształcenia, informacji i rozwoju osobowego. Niezbędne jest ciągle uzupełnianie i aktualizacja zbiorów, aby zapewnić użytkownikom stały wybór nowych materiałów (Zybert (red.), 2003, s. 21–23).

W dokumencie zapisano, że najmniejsza szkoła powinna mieć przynajmniej 2500 odpowiednio dobranych i uaktualnionych pozycji, a przynajmniej 60% powinna stanowić literatura popularnonaukowa odnosząca się do programu nauczania (Tamże, s. 22) oraz inne zbiory, również te służące wypełnieniu czasu wolnego i rozrywce.

We *Wskazówkach w sprawie organizacji czytelnictwa dzieci w bibliotekach publicznych* z 1974 r. (Wołosz (red.), 2003, s. 102–103) zapisano, że księgozbiór nowo otwieranej biblioteki nie powinien być mniejszy niż 1500 woluminów, zaś w działającej placówce, na jednego czytelnika powinno przypadać 8 woluminów. W samym dokumencie dokładnie opisano zasady doboru i techniki gromadzenia zbiorów. Obecnie nie funkcjonują tego typu zasady ilościowe.

W praktyce rodzaj zbiorów i ich atrakcyjność zależą m. in. od:

1. czynników zewnętrznych, niezależnych od biblioteki:
 - oferty rynku wydawniczego;
 - możliwości techniczno-organizacyjnych zakupu (liczba księgarń, hurtowni, prowadzone przetargi);

Wskazania czytelników...

- kompetentnej i szybkiej informacji o książkach obecnych na rynku;
- znajomości literatury dla dzieci i młodzieży;
- 2. czynników wewnętrznych, zależnych od biblioteki:
 - budżetu, jakim dysponuje biblioteka na zakup nowości;
 - znajomości zainteresowań czytelników biblioteki;
 - wiedzy na temat aktualnej listy lektur szkolnych i programów nauczania;
 - powierzchni lokalu, jaką dysponuje biblioteka (zob. Zając, 2000; Lewandowicz-Nosal, 2008; Wolff (red.), 2009).

Niewątpliwie, sprawa kształtowania zbiorów nie należy do najłatwiejszych w bibliotece, zwłaszcza przeznaczonych dla dzieci i młodzieży. Mają na to wpływ przede wszystkim sami czytelnicy, ich zróżnicowanie w obrębie grup wiekowych, zmiany zainteresowań, kompetencji związanych z rozwojem intelektualnym i sprawnością w czytaniu. Do tego dochodzą różne mody literackie (np. ostatnie lata przyniosły boom na *Harrego Pottera* Joanne K. Rowling, czy *Zmierzcch* Stephenie Meyer), a bibliotekarz przy okazji zakupów nieustannie balansuje między jakością a popularnością tytułu. Mody są zmienne, a ich kreatorem są głównie środki masowego przekazu i ekranizacje poszczególnych tytułów. Konieczna jest umiejętność śledzenia rynku wydawniczego i orientacja w aktualnych listach lektur szkolnych. Obecne warunki gromadzenia w niczym nie przypominają znanej sprzed lat, pasywnej roli biblioteki, polegającej na wchłanianiu całości produkcji wydawniczej. Od lat 90. XX w. obserwujemy w Polsce powrót rynku książki rządzonego prawami podaży i popytu. Książka jest towarem, którego cena stanowi jedną z barier jej społecznego obiegu, zderzając się z postępującą pauperyzacją znacznej części społeczeństwa.

Uzupełnianie i wykorzystywanie księgozbiorów to najważniejsze obszary pracy bibliotek uwzględniane w badaniach Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej. Jest to temat obecny od początku istnienia Instytutu. Pierwsze prace podjęto na fali popaździernikowych przemian już w 1957 r. (Siekierski, 1959); związane one były wówczas z wprowadzoną decentralizacją zakupu książek do bibliotek. W latach 60. i 70. XX w. systematycznie badano zakup i wykorzystanie nowości w bibliotekach publicznych według wypracowanej od początku metodologii, w niewielkim tylko stopniu modyfikowanej ze względu na zasięg badań i warunkowanej zmianami w strukturze i organizacji bibliotek (np. Ankudowicz & Siekierski, 1970; Adamiec, Ankudowicz & Siekierski, 1974; Adamiec, 1989)¹. Definiowano warunki racjonalności za-

¹ Badania były prowadzone na podstawie sporządzanej każdorazowo listy tytułów książek, najczęściej nowości wydawniczych, których obecność weryfikowano następnie w bibliotekach.

kupu, czynniki determinujące uzupełnianie zbiorów (Adamiec, 1989). W połowie lat 70. XX w. Barbara Białkowska przeprowadziła badania dotyczące wyłącznie księgozbiorów bibliotek publicznych dla dzieci (1982). Jednocześnie należy pamiętać, że wspomniane prace podejmowano w innych warunkach funkcjonowania rynku wydawniczego, sieci dystrybucji, zjawiska silnej przewagi popytu nad podażą. Ostatnie z przeprowadzonych badań, już po zmianach w zakresie organizacji produkcji i dystrybucji książek w Polsce, dotyczyły organizacji zakupu nowości książkowych i innych dokumentów do bibliotek publicznych (Budyńska & Zasacka, red., 2011), księgozbiorów gminnych bibliotek publicznych z uwzględnieniem potrzeb czytelniczych gimnazjalistów (Dawidowicz-Chymkowska, 2010) oraz obecności w bibliotekach publicznych dla dzieci książek nagradzanych w konkursach literackich (Krajewska, 2009).

Prezentowana dalej analiza powstała na podstawie list zestawień tytułów książek i audiobooków, które w 2014 r. planowano kupić do 44 losowo wybranych bibliotek szkolnych szkół pozostających w partnerstwie z 28 bibliotekami publicznymi w ramach tzw. Priorytetu 2. „Priorytet 2: Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych zgodnie z potrzebami partnerskich bibliotek szkolnych (szkół stopnia podstawowego i gimnazjów)” był pilotażowym programem realizowanym w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa na lata 2010–2014. W 2014 r. był elementem realizowanego od 2005 r. Programu MKiDN „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek”. Po raz pierwszy kupowano książki zgodnie z potrzebami bibliotek szkolnych. Wzięło w nim udział ogółem 416 bibliotek publicznych, które nawiązały partnerstwo z 1174 szkołami (Walczewska-Klimczak, 2017, s. 38).

Plany zakupów można, bardzo ogólnie, podzielić na „standardowe” i „niestandardowe”. Te pierwsze to zamiary bibliotek, które przede wszystkim chciały kupić lektury szkolne i klasykę, drugie – dotyczą placówek, które planowały kupno książek „monotematycznych”, np. wyłącznie z zakresu historii, lotnictwa, dotyczących regionu, w którym pracują, szeroko rozumianych pozycji terapeutycznych lub tego rodzaju tytuły dominowały na sporządzonych listach.

Na wstępie należy zauważyć, że:

1. planowano kupić nie tylko książki drukowane, ale i audiobooki;
2. listę cechuje duża liczba wymienionych pojedynczych tytułów;
3. książki planowano kupić najczęściej w jednym egzemplarzu (ta uwaga nie dotyczy lektur szkolnych, większości słowników i encyklopedii oraz niektórych dzieł z klasyki).

Główne kategorie książek wybierane do zakupu, omówione w dalszej części artykułu, to: lektury szkolne, klasyka literatury dla dzieci, poezja, baśnie,

legendy, mity, książki dla najmłodszych, książki Grzegorza Kasdepke, literatura obyczajowa (dla młodszych, starszych, głównie dziewcząt oraz książki autorów obcych), pozycje podejmujące temat uzależnień od narkotyków i alkoholu, dotyczące śmierci i innych trudnych tematów dla młodszych (np. niepełnosprawności), fantastyka i fantasy dla młodszych i starszych, literatura ogólna, „wysoka”, książki edukacyjne i popularnonaukowe, historia i biografie, komiksy i książka religijna, audiobooki, książki nagrodzone.

Lektury

Wśród planowanych do zakupu książek biblioteki wskazywały przede wszystkim lektury szkolne z trzech poziomów nauczania (klasy 1–3, 4–6 oraz gimnazjum). Na liście znalazły się wszystkie, nawet mniej znane tytuły, np. *Skrawek czasu* czy *Wiosna 1941* Idy Fink, *Wujek Karol. Kapłańskie lata papieża* Pawła Zuchniewicza. Najczęściej zamawiane tytuły (powyżej 10 bibliotek zamawiających) dla klas 4–6 szkoły podstawowej i gimnazjum to: pierwszy tom *Opowieści z Narnii – Lew, czarownica i stara szafa* Clive’a S. Lewisa, *Dynastia Mizjółków* Joanny Olech, *Oskar i pani Róża* Erica-Emmanuela Schmitta, *Hobbit* Johna J.R. Tolkiena, *Mikolajek* Jean-Jacques’a Sempego i René Gosciniego, *Magiczne drzewo. Czerwone krzesło* Andrzeja Maleszki, *Skapiec* Moliera, *Kamienie na szaniec* Aleksandra Kamińskiego, *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza, *Szatan z 7 klasy* Kornela Makuszyńskiego i *Ten obcy* Ireny Jurgielewiczowej. Niewątpliwie program posłużył bibliotekom do uzupełnienia oraz wymiany zacytanych i zniszczonych egzemplarzy lektur szkolnych.

Brak wskazania w obowiązującej w 2014 r. podstawie programowej dla klas 1–3 szkoły podstawowej konkretnych tytułów lektur szkolnych sprawiał, że nauczyciele omawiali z uczniami pozycje znane z lat wcześniejszych, a należące w znakomitej większości do klasyki literatury dziecięcej. W tej grupie najczęściej zamawianymi były *Dzieci z Bullerbyn* i *Bracia Lwie Serce* Astrid Lindgren (odpowiednio: 12 i 14 bibliotek). Żadna inna książka nie uzyskała 10 i więcej wskazań. Popularne były różne części *Doktora Dolittle* Hugh’a Loftinga, *Karolcia* Marii Krüger, *120 przygód Koziołka Matołka* K. Makuszyńskiego (po 9 wskazań), *Muminki* Tove Jansson (7), *Anaruk, chłopiec z Grenlandii* Czesława Centkiewicza, *O psie, który jeździł koleją* Romana Pisarskiego, *Czarna owieczka* i *Puc, Bursztyń i goście* Jana Grabowskiego, *Jak Wojtek został strażakiem* Czesława Janczarskiego (po 6). Na liście pojawił się również *Plastusiony pamiętnik* Marii Kownackiej i *Wspomnienia niebieskiego mundurka* Wiktora Gomulickiego. Widać wyraźnie, jak brak obowiązkowego, „imiennego” zestawu lektur dla klas młodszych szkoły podstawowej skutkowało bardziej ograniczoną, mniejszą liczbą tytułów, zamawianych przez mniejszą liczbę bibliotek.

Klasyka literatury dla dzieci

Uzupełnieniem lektur były książki z szeroko rozumianej klasyki literatury dziecięcej. Było to około 50 tytułów, m.in. dla dzieci młodszych: *Z przygód krasnala Halałabały* Lucyny Krzemienieckiej, *O wróbelku Ełemelku* Hanny Łochockiej, *Miś Uszatek* Czesława Janczarskiego, *Cudaczek Wyśmiewaczek* Julii Duszyńskiej. Dla starszych były to m.in. *Niewiarygodne przygody Marka Piegusa* Edmunda Niziurskiego, *Małgosia contra Małgosia* Ewy Nowackiej, książki Adama Bahdaja, Marty Tomaszewskiej, Andrzeja Perepeczki, Hanny Ożogowskiej, a z klasyki literatury światowej książki z serii o Misiu Paddingtonie Michaela Bonda, *Czarnoksiężnik z krainy Oz* Franka Bauma, *Tajemniczy opiekun* Jean Webster, utwory Otfrieda Preusslera, Michaela Endego, Ericha Kästnera, Edith Nesbit.

Poezja

Poezja to pierwsze teksty kultury, z jakimi spotyka się dziecko od najmłodszych lat, są to m. in. kolysanki, wiersze i rymowane zabawy paluszkowe (Ungeheuer-Gołąb, 2011). W późniejszym wieku ten naturalny kontakt ze słowem poetyckim praktycznie zanika. Znalazło to swoje potwierdzenie w analizowanych listach, gdyż tomy poezji nie należały do grupy chętnie zamawianych książek. Najczęściej planowano kupić antologie i zbiory poezji dla dzieci, np. z serii „Polscy poeci dzieciom” (19 bibliotek). Zjawisko antologii jest bardzo ważne, o czym pisała Joanna Papuzińska w *Dziecięcych spotkaniach z literaturą* (2007, s. 35–42).

Wśród zamawianych tomów poszczególnych autorów można wyróżnić nazwiska trzech klasycznych poetek dla dzieci: Marię Konopnicką, Janinę Porazińską, Ewę Szelburg-Zarembinę oraz dwóch autorów: Juliana Tuwima (11 bibliotek, przede wszystkim zbiór *Wiersze dla dzieci*) i Jana Brzechwy (zbiór *Brzechwa dzieciom*, 7 bibliotek). Z poetów średniego pokolenia zamawiano pojedyncze tomy Ludwika J. Kerna, Joanny Kulmowej, Danuty Wawilow (5 bibliotek), dla starszych tomy poezji Karola Wojtyły, Czesława Miłosa i Wisławy Szymborskiej oraz „Teatrzyk Zielona Gęś” Konstantego I. Galczyńskiego. Najpopularniejszą poetką współczesną okazała się Małgorzata Strzałkowska (19 bibliotek). Planowano kupić takie tomiki jej wierszy jak: *Wierszyki łamiące języki*, *Straszna książka, czyli upiorna zabawa w rymy* i inne. Zdecydowanie mniej popularna była twórczość Agnieszki Frączek, również autorki wielu tomików wierszy, głównie lingwistycznych łamańców językowych. Zatem, jak widać, kontakt dzieci i młodzieży z poezją miał być dość ograniczony do niewielkiego wyboru autorów i tytułów. Jak można sądzić, biblioteki, także te szkolne, są dość dobrze zaopatrzone w zbiory wierszy

bardzo popularnej w latach 90. XX. Doroty Gellner. Tylko cztery placówki planowały kupić jej książki, ale warto zwrócić uwagę na fakt, że były to nowości: *Roztrzępana sprzątaczką*, *Czekoladki dla sąsiadki*, *Gryzmol* i – nieco starsze – *Zwariowane podwórko* z 2001 r. Zaskoczeniem może być brak tomów wierszy Wandy Chotomskiej. Z bogatego dorobku pisarki obecne w planach zakupów były jej prozatorskie „Pięciodziadki”, prawdopodobnie omawiane jako lektura szkolna i również „lekturowe” *Legends polskie*.

【 **Baśnie, legendy, mity**

Drugi po poezji najważniejszy nurt w literackiej edukacji dziecka to baśnie, legendy i mity. Są one obecne w lekturze szkolnej. Planowany do zakupów zbiór książek tego gatunku (szeroko rozumianego) można podzielić na kilka kategorii. Po pierwsze, były to zbiory baśni znanych klasyków – braci Grimm (4), Hansa Ch. Andersena, Charlesa Perraulta. Drugą grupą były zbiory baśni polskich, popularny nadal okazał się zbiór Stefani Wortman *U złotego źródła* (3) oraz baśnie regionalne np. *Czarownica z nad Beldan* Klemensa Oleksika, *Złota legenda z nad polskich jezior i lasów* Jana Skorupskiego czy *Polskie miasta w baśni i legendzie* Barbary Tylickiej. W tej grupie wyróżnia się kanon bajek w nowym opracowaniu Zofii Beszczyńskiej *Za górami, za lasami*. Trzecia grupa to zbiory baśni obcych, z różnych stron świata, np. *Baśnie z dalekich wysp i łądów*, *Księżniczka na szklanej górze i inne baśnie norweskie* oraz *Baśnie wschodnie z 1001 nocy*. Wśród legend najchętniej planowano zakup zbioru *Legend polskich* Wandy Chotomskiej.

Czwarta grupa to zbiory „baśniopodobne”, których tytuły, np. *Bajeczkowo*, *Księga bajek*, *W krainie bajek* sygnalizują skrót, streszczenie, w najlepszym wypadku adaptację znanych wątków baśniowych, jak np. *Kopciuszek*, *Śpiąca królewna*, *Tomcio Paluch*, *Kot w butach* czy *Mała Syrenka*. Zbiory te wyróżniają się bardzo kolorową, wręcz krzykliwą szatą graficzną.

Osobną kategorią są mity. Obok popularnych zbiorów mitologii dla dzieci młodszych autorstwa Grzegorza Kasdepke – *Mity dla dzieci* – zamierzano kupić będącą w lekturze szkolnej *Mitologię* Jana Parandowskiego i *Mity greckie* Wandy Markowskiej, a więc również klasyczne już opracowania.

【 **Książki dla najmłodszych**

Niezwykle trudne do jednoznacznej klasyfikacji okazały się tytuły dla dzieci przedszkolnych i z klas 0. Były to głównie książki obrazkowe, z małą ilością tekstu. Tematycznie, obok wątków baśniowych, dotyczyły one takich kategorii jak: zwierzęta, pojazdy, różne elementy świata bliskiego dziecku. Były wydawane, podobnie jak dla starszych, w seriach, np. „10 małych...”,

„Zgadywanki dla maluchów”, „Moje wybory na przyszłość”, „Dzieci zwierząt”, „Historyjki dla maluchów” (na 1 roczek, dla dwulatków, trzylatków), „Odgłosy...” np. wiejskich zwierząt. To, oprócz streszczeń i adaptacji bajek i baśni, drugi ważny nurt w planowanych zakupach bibliotek adresowany do najmłodszych czytelników. Popularne były serie o żółwiu Franklinie (6), Martynce (2), seria „Mądra Mysz”, „Scooby-Doo”.

Kolejną grupą książek przeznaczonych dla najmłodszych były pozycje służące nauce czytania i pisania w wersjach bardziej (np. Ewy Kozyry-Pawlak) i mniej literackich (np. *Elementarz. Czytamy metodą sylabową*).

Dla najmłodszych kupowano również książki służące wyciszaniu przed snem, różnego rodzaju rymowanki-przytulanki.

Niezwykle popularna okazała się seria wydawnictwa Egmont „Czytam sobie”, publikowana w ramach akcji „Czytanie to świetna zabawa”. Seria składa się z trzech poziomów. Poziom pierwszy, „Składam słowa”, to 150–200 wyrazów w tekście, krótkie zdania. Poziom drugi, „Składam zdania”, to teksty składające się z 800–900 wyrazów, zawierające dłuższe zdania, wprowadzające elementy dialogu. Poziom trzeci, „Polykamy strony”, to 2500–2800 wyrazów w tekście, a także jeszcze dłuższe i bardziej złożone zdania. Jak wykazała analiza, 16 bibliotek planowało kupić poszczególne tomy z trzech poziomów, 10 tytułów z poziomu pierwszego, dziesięć z drugiego i 9 z trzeciego, najczęściej w dwóch egzemplarzach. Mniej popularna była inna seria dla dzieci uczących się samodzielnie czytać: „Czytamy bez mamy” wydawnictwa Debit. To seria dwupoziomowa. Pierwszy poziom, przeznaczony dla dzieci w wieku 6–9 lat, obejmuje 9 tytułów, zaś drugi, dla dzieci w wieku 9–11 lat, zaledwie 4. Poszczególne tomy z serii planowano zamówić w czterech bibliotekach.

Książki Grzegorza Kasdepke

Niekwestionowanym liderem wśród autorów książek dla dzieci młodszych jest Grzegorz Kasdepke. Do 28 bibliotek zamierzano kupić przynajmniej jeden tytuł jego autorstwa. Popularnością cieszyła się przede wszystkim seria o przygodach zabawnego detektywa Pozytywki (*Detektyw Pozytywka, Niezwykłe przygody detektywa Pozytywki, Nowe kłopoty detektywa Pozytywki, Pamiętnik detektywa Pozytywki, Wakacje detektywa Pozytywki*)². Drugą popularną serią stanowił zbiór książek o uczuciach, w skład którego wchodzi: *Kocha, lubi, szanuje, Tylko bez całowania, Horror, czyli skąd się biorą dzieci, Drużyna pani Miłki*. Jednak prawdziwymi hitami okazały się trzy inne pozycje autora.

² „Detektyw Pozytywka” będzie jeszcze bardziej popularny ze względu na umieszczenie tytułu w spisie lektur dla klas 1–3 w nowej podstawie programowej. Zob. Dz.U. 2017 poz. 356.

Przede wszystkim *Co to znaczy. 101 zabawnych historyjek, które pozwolą zrozumieć znaczenie niektórych powiedzeń* (9 bibliotek), *Bon czy ton, czyli savoir-vivre dla dzieci* (6), i *Z piaskownicy w świat* (5). Ta ostatnia książka to zabawne, dowcipne historyjki o wybranych krajach świata ujęte w ramy dziecięcych rozmów toczących się w tytułowej piaskownicy. Dodatkowym jej walorem jest nauka zamiany obrazków w tekście na słowa. Inne często wybierane tytuły autora to: *Poradnik hodowcy aniołów*, debiutancka *Kacperiada* i jej kontynuacja *Kacper z szuflady*, seria o Kubie i Bubie, *Ostrożnie* i inne. G. Kasdepke jest także autorem popularnych i lubianych opowieści z mitologii greckiej, o których wspomniano już wcześniej.

Literatura obyczajowa

To, obok fantastyki, najobszerniejsza kategoria, z której zamawiano książki. Również tutaj należy powtórzyć uwagę, że poszczególne tytuły planowano kupić do zbiorów pojedynczych placówek. Niewiele było takich, które miały szansę zaistnieć w większej liczbie bibliotek, a w konsekwencji tworzyć szeroko rozumiany „kanon” czytelniczy młodych.

W tej grupie wymienić można kilka podkategorii: książki dla młodszych dzieci, dla starszych (głównie dla dziewcząt). Ciekawy zbiór stanowią także książki autorów obcych. Poniżej przedstawiono krótkie omówienia.

Książki dla młodszych dzieci

W planach dominowały obcojęzyczne serie obyczajowe, przede wszystkim *Dziennik Cwaniaczka* Jeffa Kinney’a (7 bibliotek), *Matenszkek* Elviry Lindo, *Hania Humorek* Megan McDonald (2), *Koszmarny Karolek* Francesci Simon (2), *Zapiski Lużaka* Lincolna Peirce’a, *Zużka Zolżik* Barbary Park (dziewczęca wersja *Dziennika cwaniaczka*), *Dziennik Niki* Rachel R. Russel (2), *Zośka* Lary Bergen, *Biuro detektywistyczne Lassego i Mai* Martina Wildmarka. Popularne były serie o zwierzętach, czasem magicznych; tu szczególnie warto zwrócić uwagę na kolekcje autorstwa Holly Web: *Zaopiekuj się mną* (5 bibliotek), *Na pomoc zwierzątom* (2), *Mój niesforny szczeniak*, serię Kelly Mc Kain *SOS dla zwierząt* i zbiór „koński” – Nely Neuhaus *Elena*, Laury Brooke Hertland, Kelly Mc Kain *Stajnia pod podkową*.

Znacznie bogatsza była lista książek polskich współczesnych autorów piszących dla młodszych dzieci. Najpopularniejszą pisarką, po omówionym wcześniej Grzegorzu Kasdepke, okazała się Renata Piątkowska, autorka takich tytułów jak: *Ciekawe co będzie jutro* (4 biblioteki), *Nie ma nudnych dni* (2), *To się nie mieści w głowie*, *Dziadek na huśtawce*, *Wieloryb*, *Zbój. Opowiadania o koniach i konikach*, a także przeznaczonej dla nieco starszych dzieci powieści

z wątkiem cygańskim *Przygoda ma kolor niebieski* (2). Niemal równie popularna była twórczość Barbary Gawryluk. Biblioteki planowały kupić serię jej autorstwa o przygodach psa Kaktusa, *Kaktus dobry pies* (3) oraz inne utwory: *Owocowe bajki* (2), *Dżok. Legenda o psiej wierności*, *Baltic. Pies, który płynął na krzyż*, *Mali bohaterowie* oraz kierowaną do nieco starszych odbiorców pierwszą część serii *Moje Bullerbyn*.

Książnice wybierały ponadto tytuły (przynajmniej dwa wskazane) następujących autorów: Roksany Jędrzejewskiej-Wróbel, Rafała Witka, Marcina Pałasa (seria o psie Elfie), Pawła Beręsewicza, m.in. *Wszystkie lajki Marczyka* (2), Pawła Wakuly, szczególnie opowiadania o tatusiach: *Mój tata jest olbrzymem* (3), ekologiczną *O czym szumi las* (2), Ireny Landau *Superdziadek* (2), serię Joanny Olech o smoku Pomponie: *Pompon w rodzinie Fisiów* (2) oraz Wojciecha Widłaka o Panu Kuleczece, *Dwa serca anioła* (2), Grażyny Bąkiewicz *Korniszonek* (2), serie detektywistyczne Dariusza Rekosza, np. *Czarny Maciek*.

Inni wymieniani autorzy to m.in.: Liliana Bardijewska, Joanna Chmielewska, Grzegorz Gortat, Ewa Grętkiewicz, Kalina Jerzykowska, Rafał Kosik (seria o Amelii i Kubie), Olga Masiuk, Zuzanna Orlińska, Katarzyna Ryrych, Tomasz Trojanowski.

Wśród autorów uwagę zwraca grono pisarzy znanych z innych profesji. Przebojem okazała się książka piosenkarki Agnieszki Chylińskiej, *Zezia i Giler* (3) i jej kontynuacja *Zezia, Giler i Oczak* (1); książka pisarki, autorki tekstów Agnieszki Osieckiej *Agnieszka Osiecka dzieciom* (2); dziennikarzy: Macieja Orłosa *Kuba i Mela. Dodaj do znajomych*, Leszka Talki o Pitu i Kudłatej; piszącej dla dorosłych Doroty Masłowskiej *Jak zostałam wiedźmą* (2). Jest to wyraźny sygnał, że biblioteki chciały mieć w swoich zbiorach książki znanych postaci medialnych.

Niewątpliwie ze zgłoszonych przez placówki tytułów można skonstruować nową listę książek popularnych, ciekawych, „wciągających” do czytania. Wszystkie tytuły z tej kategorii przeszły przez czytelniczy sprawdzian.

Książki dla młodzieży (dziewcząt)

W tej kategorii dominują autorki polskie, a wymieniono prawie 100 tytułów powieści. Wśród autorek dla dziewcząt starszych najpopularniejsza była Ewa Nowak. Dziewięć bibliotek planowało kupić 11 tytułów jej powieści. Do najchętniej zamawianych należał zabawny *Yellow bahama w prążki* (4), po dwie biblioteki planowały kupić *Wszystko, tylko nie mięta*, *Michał jakiś tam*, *Dwie Marysie*, *Dane wrażliwe* i *Bransoletkę*. Drugą popularną autorką była Marta Fox, planowano kupić 13 tytułów, a zwłaszcza *Zołuznie* (5) i *Kaszkę podrywaczkę*. Pięć bibliotek zamierzało wzbogacić swoje zbiory o *Pamiętnik nasto-*

latki Beaty Andrzejczuk. Wśród siedmiu tytułów autorstwa Barbary Kosmowskiej największą popularnością cieszyły się *Pozłaczana rybka*, *Sezon na zielone kasztany* i *Buba. Sezon ogórkony*, druga część dowcipnej *Buby* (po 4 wskazania, *Buba* – 3). Kolejne autorki książek chętnie zamawianych przez biblioteki to Agnieszka Tyszka (*M jak dżem* – 3, *Kawa dla kota*, *Miłość bez konserwantów*), Beata Ostrowicka (*Misia rządzi* – 3, *Zła dziewczyna*, *Świat do góry nogami*) oraz Barbara Ciwoniuk (*Ania*, *Ten Gruby*, *Własny pokój*).

Lista pozostałych autorek, piszących głównie dla współczesnych nastoletnich dziewcząt powieści obyczajowe o pierwszych miłościach, kłopotach w domu, szkole, problemach z otyłością, narkotykami i samotnością, jest obszerna. Wymienić można: Grażynę Bąkiewicz, Małgorzatę Gutowską-Adamczyk, Joannę Jagiello, Agatę Mańczyk, Katarzynę Ryrych, a z autorów Kazimierza Szymeczka (*Czworo i kości*, *Kopidół i kwiaciareczka*, *Wywrotka*, *Milion w pięć dni*).

Z autorek starszego pokolenia popularna była Krystyna Siesicka (5 bibliotek, 8 tytułów) i jej zarówno starsze, np. *Zapałka na zakręcie*, jak i nowsze utwory, np. *Piosenka koguta*, *Pejzaż sentymentalny*, *W stronę tamtego lasu* oraz Dorota Terakowska. Oprócz będącego w lekturze *Władcy Lewawu* planowano kupić *Samotność bogów* (4), *Poczwarkę* i *Córkę czarownic*.

Literatura obyczajowa autorów obcych

Mniejszą grupę w tej kategorii stanowili autorzy obcy. Popularna była seria „Nie dla mamy, nie dla taty, lecz dla każdej malolaty” (2 biblioteki planowały zakupić *Ptysie czy ptifurki* Katherine Parker), seria „UPS”, *Pamiętnik księżniczki* Meg Cabot, *Kłopotnik Pauli* Ulrike Kuckero, cykl o Loli Isabel Abedi.

Po trzy placówki chciały mieć w swoich zbiorach takie tytuły, jak: *Gimnazjum. Najgorsze lata mojego życia* Jamesa Pattersona i Chrisa Tebbetsa oraz dla starszych *Tego lata stałam się piękna* Jenny Han.

Narkotyki / alkohol

Standardowym uzupełnieniem książek obyczajowych są te poświęcone trudnej rzeczywistości narkotykowej lub alkoholowej. Autorzy i tytuły tych powieści od lat pozostają ci sami: Barbara Rosiek *Pamiętnik narkomanki* (3), *My dzieci z Dworca Zoo* Christiane F. (3), utwory Jana Pawła Krasnodębskiego (*Stokrotka i demony*, *Domy przewlekłej miłości* o uzależnieniu od hazardu), Anny Onichimowskiej (*Hera moja miłość*, *Lot Komety*), Barbary Rosiek *Alkohol, prochy i ja*, *Ćpunka*, z nowszych Dave’a Cousian’a *15 dni bez głowy* o alkoholizmie. Bibliotekarze planowali też kupić dwie książki B. Rosiek o schizofrenii *Oddział otwarty* i *Byłam schizofreniczką*. Ta kategoria książek nie należała do szczególnie popularnych na listach zamówień.

Śmierć i trudne tematy dla młodszych

Znacznie popularniejsze w wyborach bibliotekarzy okazały się utwory na tzw. trudne tematy dla dzieci młodszych.

Były to przede wszystkim książki Elżbiety Zubrzyckiej: *Stup soli. Jak pomstrzymać szkolnych dręczycieli* (6), *Śmierdzący ser. Jak bronić się przed przemocą w szkole*, pokazujące problem szkolnej przemocy z perspektywy sprawcy i ofiary; *Powiedz komuś* (4) o rozróżnianiu dobrych i złych zachowań; *Po co się złościć*, *Tajemnica Michasia* czy *Jak przechodzić przez ulicę*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne (GWP), którego założycielką jest E. Zubrzycka, wydało również chętnie zamawianą historię dzieciństwa podróżnika Marka Kamińskiego *Marek, chłopiec, który miał marzenia* (3).

Temat śmierci był obecny przede wszystkim w książce Leo Buscagliego *Jesień liścia Jasia* (jej zakup planowało 6 bibliotek) wydanej również przez GWP. Książkę, jak można przeczytać na stronie wydawnictwa, „doceniło Wydawnictwo MAC Edukacja. (...) publikacja jest proponowaną lekturą w podręczniku dla klasy III z cyklu Odkrywam siebie” (*Jesień liścia Jasia...*, 2015). Stąd, być może, wynika popularność tych tytułów w szkołach, które prawdopodobnie korzystają z podręczników MAC Edukacji.

Zamawiano książki o dzieciach chorych, upośledzonych, np. *Mój młodszy brat* Moniki Krajewskiej czy Elizy Piotrowskiej *Żółte kółka. Mam na imię Inna* o dzieciach z zespołem Downa; Charlesa A. Amenty *Krzyś jest wyjątkowy* o autyzmie (GWP) czy Wojciecha Kołyski *Garść radości szczypta złości* (GWP).

Fantastyka i fantasy dla młodszych i starszych

Największa, najszersza kategoria zakupów to fantasy i fantastyka obca, publikowane w cyklach i wielotomowych seriach, co w wyraźny sposób utrudniało identyfikację poszczególnych tomów. Najpopularniejszą serią okazał się *Baśniobór* Brandona Mulla (8), *Percy Jackson i bogowie Olimpijscy* Rica Riordana (5), niezmiennie popularny od 17 lat *Harry Potter* J. K. Rowling (5). Ponadto serie: *Zwiadowcy i Drużyna* Johna Flanagana, *Młody samuraj* Chrise Bradforda, *Eragon* Christophera Paoliniego, seria atramentowa Corneliū Funke, *Trylogia czasu* Kerstin Gier, *Zmierzyć* S. Meyer, *Igrzyska śmierci* Susanne Collins, *Dary anioła* Cassandry Clare, trylogia Czarnego Maga Trudi Canavan, książki Michaela Scotta z serii „Sekrety Nieśmiertelnego Nicolasa Flamela”, *Szeptem* Becci Fitzpartic, cykl Carlosa Zafona „Trylogia mgły” (*Książę mgły*, *Światła wrześnieia*, *Pałac Północy*) i wiele innych.

Z polskich autorów najpopularniejszy był *Wiedźmin* Andrzeja Sapkowskiego i *Magiczne drzewo* Andrzeja Maleszki. Pojawiło się nazwisko Agnieszki Stelmazyk (*Kroniki Archeo*, *Koalicja szpiegów*). Niewątpliwie dobry dobór książ-

żek z szeroko rozumianej fantazy zyskuje biblioteczki wiernych i nowych czytelników. Jak można sądzić, była to kategoria, w której najwięcej do powiedzenia w zakresie zamawianych tytułów mieli sami zainteresowani czytelnicy, a bibliotekarze w większości polegali na ich opinii.

Literatura ogólna, „wysoka”

Tego typu książek, zważywszy na odbiorcę (szkoły podstawowe i gimnazjum), nie było wiele.

Można do nich zaliczyć *Złodziejkę książek* Marcusa Zusaka (3), *Moje drzewko pomarańczowe* Jose Mauro de Vasconcelosa (3), *Dziecko Noego* E. E. Schmitta, utwory Paula Coelho, *Madame* Antoniego Libery, *Ptaśka* Williama Whartona, *Dziewczyne z pomarańczami* Josteina Gaardera.

Książki edukacyjne, popularnonaukowe

Obok książki literackiej, szczególnie lektur szkolnych, drugim ważnym nurtem w planowanych zakupach była szeroko rozumiana książka popularnonaukowa, edukacyjna. W tym zbiorze można wyróżnić:

- zestaw słowników, encyklopedii i atlasów, a więc podstawowych kompendiów wiedzy,
- książki edukacyjne z poszczególnych dziedzin wiedzy.

W pierwszej grupie planowano kupić różne rodzaje i wersje tych wydawnictw:

- wersje pełne, wielkie, firmowe, np. *Słownik języka polskiego PWN*, *Wielki słownik frazeologiczny*, *Encyklopedia popularna PWN*, czy *Oxford Wordpower*;
- wersje szkolne, skrócone. np. *Szkolny słownik ortograficzny*, *Słownik poezji*. *Szkoła podstawowa*, *Szkolny słownik wiedzy o społeczeństwie* czy serię szkolnych słowników PWN: historia, polski, chemia, geografia;
- wersje obrazkowe, ilustrowane dla dzieci młodszych, wykorzystujące znane dzieciom postacie, np. *Bajkowy słownik ortograficzny* Małgorzaty Iwanowicz, *Słownik ortograficzny Cecylki Knedelek* Joanny Krzyżanek, *Bajkowy słownik polsko-angielski i angielsko-polski* Pawła Beręsewicz; ilustrowane encyklopedie i atlasy dla dzieci;
- słowniki do j. polskiego: słownik języka polskiego, poprawnej polszczyzny, ortograficzny, frazeologiczny, wyrazów obcych, itp.;
- słowniki do nauki j. obcych, najczęściej do j. angielskiego i j. niemieckiego.

Druga grupa obejmowała książki edukacyjne, popularnonaukowe z praktycznie wszystkich dziedzin wiedzy. Wskazano bardzo wiele tytułów, ale planowano je kupić do pojedynczych placówek w jednym egzemplarzu. Były to np. pozycje z filozofii dla dzieci: seria wydawnictwa Zakamarki *Dobro i zło. Co to takiego, Ja. Co to takiego?, Uczucia. Co to takiego?, Życie. Co to takiego?*. Z tymi tekstami korespondują książki o prawach dziecka, np. J. Olech *Mam prawo i nie żąwabam się go użyć, 12 ważnych opowieści. Polscy autorzy o wartościach*, następnie książki o agresji, przemocy, prześladowaniu w szkole, np. *Mobbing w szkole*, czy szerzej o emocjach, takich jak nieśmiałość, złość, smutek, radość, autorstwa E. Zubrzyckiej, wspomniana już seria G. Kasdepke. Towarzyszyły im pozycje podejmujące problem zagrożeń i uzależnień, np. *Dzieci ulicy. Profilaktyka zagrożeń, Narkotyki w kulturze młodzieżowej, Patologie komunikowania w Internecie, Agresja emocjonalna wśród dzieci i młodzieży*. Ważnym tematem było bezpieczeństwo – na drodze, pierwsza pomoc, jak przechodzić przez ulicę, przygotowanie do egzaminu na kartę rowerową.

Najczęściej wybieranymi pozycjami były książki z szeroko rozumianej ekologii, szczególnie te o selekcji odpadów i recyklingu, oczyszczania wody, zmianach klimatycznych, np. seria „Co to jest ekologia”. W tym nurcie mieszczą się też pozycje o ochronie przyrody, np. o polskich parkach narodowych. Drugim popularnym tematem były zwierzęta, książki o psach, kotach, zwierzętach świata, zwierzętach w zoo, zwierzętach Polski (*101 pytań o osy*). W tej kategorii wskazać można jednego popularnego autora – Adama Wajraka i jego książkę *Zwierzęta Wajraka*. Zdecydowanie rzadziej planowano kupić książki o roślinach. W tej kategorii wymieniano np. serię zielników Wydawnictwa Arkady, przewodniki do oznaczania roślin, atlasy grzybów.

Popularnością wśród tytułów przewidzianych do kupienia cieszyły się pozycje z szeroko rozumianej fizyki, dotyczące zjawisk optycznych, akustycznych, związanych z wodą, powietrzem, temperaturą, np. serie „Ciekawe, dlaczego?”, *Uniwersytet dziecięcy. Mądre odpowiedzi na trudne pytania; Skąd się biorą dziury w serze? Historyjki dla ciekawskich dzieci*, itp.; interesujący był kosmos, – książki o układzie słonecznym, gwiazdach. Uzupełniały je książki do nauki matematyki: *Liczenie jest fajne, Bingo matematyczne, Matematyczne łamigłówki*.

Kolejny temat obecny na listach to książki dotyczące fizjologii, np. *Ciało. Obrazkowa encyklopedia dla dzieci, Dbam o ząbki*, a szczególnie tematu „skąd się biorą dzieci?”. Biblioteki planowały kupić utwory Agnieszki Frączek, Marcina Brykczyńskiego. Korespondowały z nimi (choć przeznaczone dla innej grupy wiekowej) poradniki dla nastolatków o problemach związanych z dojrzewaniem.

Następna grupa to pozycje dotyczące tzw. prac ręcznych, technicznych – o origami, pomysłach na nudę, sztukach magicznych, grach i zabawach interakcyjnych pozwalające na twórcze wypełnienie wolnego czasu.

Niewielką grupę stanowiły książki o tematyce teatralnej: scenariusze szkolnych przedstawień teatralnych, zabawy w teatr, teatrzyk paluszkowy, jeszcze mniejszą śpiewniki i utwory poświęcone sztuce: malarstwu, rysunkowi, np. seria „Chomik Wincent i świat sztuki”. Podobnie niewiele zamawiano przewodników turystycznych po Polsce i świecie. W tej grupie zwraca uwagę nowatorski przewodnik wydawnictwa Dwie Siostry *Kropka pe el* Andrzeja Paulukiewicza i Dominika Cymera, seria „Paryż, Londyn, Rzym dla młodych podróżników”, czy *Oto jest Londyn*. Uzupełnieniem są przewodniki po Krakowie, np. *Krakowskie abecadło*, *Kraków dla młodych podróżników*. Wybory z tej kategorii zdominowane były przez książki o historii regionu, w którym pracuje dana biblioteka. Z nowych, nieszablonowych, ciekawych i recenzowanych tytułów do 3 placówek planowano kupić „Mapy” Daniela i Aleksandry Miziełńskich.

Dość obszerny zbiór stanowiły książki z szeroko rozumianej bajkoterapii, biblioterapii, od klasycznych już dziś *Bajek terapeutycznych* Marii Molickiej po zbiory: *Bajki, które leczą*, *Bajkoterapia, czyli dla małych i dużych o tym, jak bajki mogą pomagać*, zwracano uwagę na książki podejmujące problem terapii logopedycznej i zaburzeń związanych z dysleksją.

Historia i biografie

Dużą grupą wśród zaplanowanych do kupienia książek były pozycje historyczne. Jedną z bibliotek planowała kupić tylko takie książki, dotyczące szczególnie historii II wojny światowej, inna skupiła się na tematyce lotniczej. Wybierano utwory podejmujące wątki z historii najbliższego regionu. Proponowane do zakupu tytuły można podzielić na kilka grup. Po pierwsze, są to książki dla dzieci młodszych, np. *A to historia* Kazimierza Szymeczki, czy *Kocham Polskę. Historia Polski dla naszych dzieci*, następnie utwory dotyczące barw narodowych i historii hymnu polskiego, np. *Mazurek Dąbrowskiego nasz hymn narodowy*. Druga grupa, przeznaczona także dla dzieci młodszych, to pozycje wydawnictwa „Literatura” z serii „Wojny dorosłych historie dzieci”, np. Pawła Beręsewicza *Czy wojna jest dla dziewczyn*, Michała Rusinka *Zaklęcie na „w”*, Andrzeja Grabowskiego *Wojna na pięknym brzegu* czy autobiograficzna *Asiunia* Joanny Papuzińskiej. Tylko jedna biblioteka planowała kupić obasypany nagrodami i wyróżnieniami *Pamiętnik Blumki* Iwony Chmielewskiej, opowieść o losach sierot z domu dziecka Janusza Korczaka.

Grażyna Lewandowicz-Nosal

Kolejną grupą wydawnictw historycznych były utwory przeznaczone dla młodzieży gimnazjalnej, poważniejsze, np. Marka Edelmana *Życie. Do końca*, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego *Inny świat*, Barbary Wachowicz *Rudy. Alek, Zośka. Gawęda o bohaterach „Kamieni na szaniec”*, pozycje dotyczące wojen napoleońskich, powstania wielkopolskiego.

Osobną kategorią są biografie literackie, nurt obecnie bardzo popularny na rynku wydawniczym za sprawą głównie jednej autorki – Anny Czerwińskiej-Rydel – oraz ogłaszanych przez parlament rocznic np. Henryka Sienkiewicza, Janusza Korczaka, których obchody również skutkują powstawaniem książek poświęconych patronom poszczególnych lat. W 2014 r. pojedyncze biblioteki planowały kupić do swoich zbiorów właśnie tego typu biografie. Najwięcej, po trzy placówki, książki Beaty Ostrowickiej *Jest taka historia* o Januszu Korczaku i Agnieszki Frączek *Rany Julek* o Julianie Tuwimie. Do zbiorów miały trafić utwory wspomnianej A. Czerwińskiej-Rydel *Fotel czasu* o Aleksandrze Fredrze, *W podróży ze skrzypcami* o Henryku Wieniawskim, *W poszukiwaniu światła* o Marii Skłodowskiej-Curie oraz dwie części tzw. trylogii gdańskiej *Wędrując po niebie z Janem Heweliuszem* i *Życie pod psym mg. Artura Schopenbauera*.

Komiksy i książka religijna

Komiksy i książki religijne znalazły się marginesie planowanych zakupów. Tylko jedna biblioteka planowała kupić klasyczne komiksy o Asterixie, Kajku i Kokoszu, Thorgalu oraz *Tytusa, Romka i A'Tomka* Henryka Chmielewskiego.

Poza Pismem Świętym, pojawiającym się w zamówieniach do 3 bibliotek, utworami ks. Jana Twardowskiego (*Zeszyt w kratkę, Patyki i patyczki*, „*Nowe patyki i patyczki* – 5 bibliotek) zamawianymi w ramach lektur szkolnych, podobnie jak książka P. Zuchniewicza *Wujek Karol. Kapłańskie lata Papieża*, pojedyncze biblioteki planowały kupić książki Szymona Hołowni (jedna biblioteka – 5 tytułów), Elizy Piotrowskiej o św. Janie Pawle II i Joanny Majewskiej *Opowiem ci, o Janie Pawle II*.

Audiobooki

Pięć bibliotek planowało w ramach programu kupić audiobooków, od 1 do 68 tytułów. W dwóch placówkach były to tylko lektury szkolne, zaś w trzech, oprócz lektur, także inne pozycje. Tu również dominowało rozproszenie tytułów.

Planowano kupić wyłącznie literaturę piękną, klasykę dla dzieci i młodzieży, nagrane utwory A. Bahdaja, Marii Buyno-Arctowej, cykl o Rumcajsie Václava Čtvrta, powieści Jamesa O. Curwooda, K. Makuszyńskiego, T. Jansson, A. Lindgren.

Dla dzieci młodszych dominował repertuar baśniowy, np. *Mała Syrenka*, *Królowna Śnieżka*, *Pan Kuleczka* oraz *Hania Humorek*. Z nowości były to *Zezia i Giler* A. Chylińskiej (2 biblioteki), M. Szczygielskiego *Za niebieskimi drzwiami*, A. Czerwińskiej-Rydel *Ciepło z zimno. Zagadka Farenheita*. Dla starszych dziewcząt *Lot Komety* A. Onichimowskiej, *Lilka* Małgorzaty Kalicińskiej, *Wszystko, tylko nie mięta* E. Nowak. Literaturę fantasy reprezentowały cykle Zafona, Collins, Meyer, Rowling, Lewisa, Tolkiena.

Książki nagrodzone

Interesującym polem obserwacji było sprawdzenie, czy biblioteki zamawiały książki nagrodzone w konkursach literackich. Pod uwagę wzięto pozycje nagrodzone w dwóch najważniejszych konkursach: „Książka Roku” Polskiej Sekcji IBBY (nagrody literackie i graficzne) oraz ogólnopolskim konkursie literackim im. K. Makuszyńskiego w pięciu poprzedzających planowany zakup latach 2009–2013. Na sporządzonej liście znalazło się 26 tytułów. Tylko sześć z nich zostało zamówionych do pojedynczych placówek w pojedynczych egzemplarzach. Były to: *Książę w cukierni* Marka Bieńczyka, *Wędrując po niebie z Janem Heweliuszem* Anny Czerwińskiej-Rydel, *Sposób na Elfa* Marcina Pałasza, *Wieloryb* Renaty Piątkowskiej oraz *Pamiętnik Blumki* Iwony Chmielewskiej. Trzy egzemplarze tej najbardziej utytułowanej pozycji (8 nagród i wyróżnień w konkursach) (Lewandowicz-Nosal i in., 2014), planowała kupić zaledwie jedna (!) biblioteka. Sukces odniosła tylko jedna nagrodzona książka – *Czerwone krzesło* z cyklu *Magiczne drzewo* Andrzeja Maleszki planowało kupić 6 placówek. W ślad za tą częścią zamawiano kolejne. Podobnie, ale w mniejszej liczbie bibliotek, popularne okazały się trzy następne części serii o psie Elfie Marcina Pałasza (*Elf i dom strachów*, *Elf Wszęchmogący* oraz *Elfie, gdzie jesteś*). I choć na liście obecne były książki Renaty Piątkowskiej, to nagrodzony *Wieloryb* nie należał do popularnych. Ogólnie należy stwierdzić, że przy układaniu list zamówień bibliotekarze w swoich wyborach nie kierowali się tytułami książek nagrodzonych. Lista ekspertów (znawców, jurorów konkursów) zdecydowanie różni się z listą proponowanych zakupów do bibliotek. Do podobnego wniosku doszła w swoich badaniach Anna M. Krajewska (2009).

Wnioski

Analizie poddano plany zakupów, gdyż dysponowano dostępem tylko do tego typu list³. Jak jednak można sądzić, prawdopodobnie nie różnią się one od tego, jakie tytuły w rzeczywistości trafiły do bibliotek. W znakomitej większości placówek plany uzupełnienia księgozbiorów dotyczyły przede wszystkim lektur szkolnych i klasyki literatury dla dzieci.

Trudności, jakie pojawiły się przy sporządzaniu analizy to przede wszystkim bardzo duża liczba i rozproszenie tytułów (prawie 3000), trudności w ich identyfikacji i jednoznacznej klasyfikacji. Ta ostatnia uwaga dotyczy w szczególności książek publikowanych w ramach serii i cykli oraz książek dla najmłodszych. Na sporządzanych listach biblioteki podawały tylko tytuły książek, sporadycznie ich autorów, co w znacznym stopniu utrudniało identyfikację (zdarzały się błędy, niekiedy zabawne, np. „Habit” zamiast *Hobbit* Tolkiena, „Kolekcja szpiegów” zamiast *Koalicja szpiegów* Agnieszki Stelmazzyk). Trudność ze zliczaniem liczby tytułów była też spowodowana niejednorodnym podawaniem przez wnioskodawców książek publikowanych w seriach, np. pisało: „seria *Baśniobór* – 10 sztuk”, ale nie wiadomo, czy zamawiano wszystkie części cyklu czy jedną.

Z przedstawionej analizy wynika, że biblioteki zamawiały najczęściej po jednym egzemplarzu danego tytułu, wyjątek stanowiły lektury szkolne zamawiane do wysokości 10 egzemplarzy ograniczonej przez regulamin programu. Sporadycznie wieloegzemplarzowość dotyczyła innych tytułów, spoza listy lektur, np. *Królowny* R. Jędrzejewskiej-Wróbel, czy *Dostaliśmy po dziecku* Ewy Grętkiewicz. Być może, w konkretnych placówkach były to dowolnie wybrane przez nauczyciela tytuły lektur.

Poza lekturami szkolnymi na listach planowanych zakupów mamy do czynienia, jak już wspomniano, z dużym rozproszeniem tytułów; trudno jednoznacznie określić, czym kierowano się przy ich wyborze. Można wysunąć tezę, że w większości były to raczej tytuły popularne, lubiane i czytane, których zakup mógł świadczyć o chęci przyciągnięcia do biblioteki nowych odbiorców. Prawdopodobnie dominowało nastawienie na zakup książek polecanych przez samych czytelników.

Planami objęto wszystkie grupy czytelników pod względem wieku (klasy 1–3, 4–6 i gimnazjum). Najmniej kupowano dla chłopców, dla których na rynku książki brakuje powieści, utworów dla młodszych i starszych czytelników. Chłopcy praktycznie nie mają co czytać, jeśli nie lubią fantasy i książek o sporcie.

³ Wnioski o udział w programie przysyłano do Biblioteki Narodowej, jako instytucji będącej operatorem programu. BN nie otrzymywała list faktycznie zakupionych książek.

Najpopularniejszym autorem książek dla dzieci młodszych był Grzegorz Kasdepke, następnie Małgorzata Strzałkowska i Renata Piątkowska. Dla młodszych odbiorców zamierzano kupić tytuły z serii o żółwiu Franklinie, „Czytam sobie” i tytuły autorstwa Holly Web.

Najpopularniejszą autorką dla starszych dzieci okazała się Ewa Nowak, następnie były to: Marta Fox, Barbara Kosmowska, Beata Ostrowicka i Agnieszka Tyszka, a więc autorki piszące przede wszystkim dla dziewcząt w wieku gimnazjalnym. Z chętnie wskazanych do zakupu tytułów z fantastyki dla młodszych nastolatków należy wymienić *Harrego Pottera*, serię Rica Rior-dana o Percym Jacksonie (*Percy Jackson i bogowie olimpijscy*), *Baśniobór* Brandona Mulla. Z książek obyczajowych – *Dziennik Cwaniaczka* Jeffa Kinney’a.

Zakupy z literatury pięknej koncentrowały się, obok szeroko rozumianej fantasy, na powieściach dla dziewcząt gimnazjalnych (np. z serii „Plus Minus 16” wydawnictwa „Literatura”), oraz sprawdzonych czytelniczo utworach dla młodszych, takich autorów jak: Grażyna Bąkiewicz, Paweł Beręsewicz, Barbara Gawryluk, Irena Landau, Marcin Pałasz, R. Piątkowska, M. Strzałkowska.

Z popularnych tematów dominowały książki podejmujące wątki agresji i przemocy w szkole. W tej grupie zwracały uwagę książki Elżbiety Zubrzyckiej i inne tytuły publikowane w Gdańskim Wydawnictwie Psychologicznym (np. *Jesień liścia Jasia* L. Buscaglii), pozycje, które rok później (w 2015 r.) znalazły się na liście ministerialnej, jako polecane do zakupu do bibliotek szkolnych, powstałej na podstawie internetowej ankiety pt. „Wybermy wspólnie lektury najmłodszym uczniom” – (zob. *Wybermy...*, 2015).

Wśród propozycji zakupów znalazła się znaczna liczba książek edukacyjnych, słowników, encyklopedii, książek popularnonaukowych, co podważało by opinie o dominującej w tym zakresie roli Internetu. Listy ujawniły też dużą popularność serii i cykli powieściowych. Obecnie znakomita większość książek ukazuje się właśnie w tej formie.

Na uwagę zasługuje niewielka liczba tytułów komiksów i książek religijnych (pojedyncze biblioteki, pojedyncze tytuły) oraz książek nagrodzonych w konkursach PS IBBY i K. Makuszyńskiego.

Podsumowanie

O znalezieniu się tytułu na liście decydowały, jak można sądzić, przede wszystkim następujące czynniki:

- fakt wpisania na listę lektur szkolnych lub, w przypadku klas 1–3 szkoły podstawowej, utrwalona pozycja poszczególnych tytułów;
- książki popularne, chętnie czytane przez dzieci i młodzież, pochodzące prawdopodobnie z list tworzonych przez samych czytelników;

- książki filmowane, ekranizowane, reklamowane w młodzieżowych czasopismach, np. utwory A. Maleszki, E. Nowak;
- książki popularnonaukowe, słowniki, encyklopedie.

Sukces odniosła seria „Czytam sobie” wydawnictwa Egmont i *Magiczne drzewo* Andrzeja Maleszki, zwłaszcza pierwsza część cyklu, do czego zapewne przyczyniła się jej ekranizacja.

Prezentowane wyniki nie odbiegają w zasadniczy sposób od wniosków i spostrzeżeń opisanych w relacji z badań z 2005 r., co tylko potwierdza zmienność wyborów bibliotekarzy przy gromadzeniu księgozbiorów (zob. Budyńska & Zasacka (red.), 2011, s. 157–160).

Odrębnym problemem pozostaje oczywiście kwestia wykorzystania zakupionych tytułów, to, na ile były one „trafione” czytelniczo. Przeprowadzone w listopadzie 2013 r. badania czytelnictwa dzieci i młodzieży Zofii Zasackiej wskazują na czytelniczą popularność fantastyki i tych tytułów, które rok później znalazły się na listach najchętniej kupowanych (2014, s. 92). Podobna sytuacja dotyczy *Dziennika cwaniaczka* również popularnego w wyborach z badań czytelniczych i planach zakupów do bibliotek.

Można zatem z dużą dozą pewności stwierdzić, że księgozbiory bibliotek odpowiadają na zapotrzebowania czytelnicze tych, którzy chcą czytać. Biblioteki w swoich zakupach podążają za gustami odbiorców w niewielkim tylko stopniu próbując je kształtować, co zawsze było ideą pracy bibliotecznej z młodymi.

W analizie nie uwzględniono zależności między rynkiem książki dla młodych a planowanymi zakupami. Rocznik statystyczny *Ruch Wydawniczy w liczbach 2014* podawał, że w ramach egzemplarza obowiązkowego wpływającego do BN zarejestrowano 2476 tytułów publikacji dla dzieci oraz 408 tytułów literatury pięknej dla młodzieży, łącznie prawie 3000 tytułów (2884). Te dane potwierdzają spostrzeżenia o ogromnej liczbie tytułów dostępnych na rynku, w konsekwencji o trudnościach z ich wyborem, planowaniem zakupów i uzupełnianiem księgozbiorów.

Bibliografia

- Adamiec Witold (1989). *Główne problemy uzupełniania księgozbiorów bibliotek publicznych w latach siedemdziesiątych*. Warszawa: Biblioteka Narodowa. Instytut Książki i Czytelnictwa.
- Adamiec, Witold, Ankudowicz, Janusz & Siekierski, Stanisław (1974). *Uzupełnianie i wykorzystywanie zbiorów bibliotek publicznych w latach 1968–1972*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Ankudowicz, Janusz & Siekierski, Stanisław (1962). *Zakup i wykorzystanie książek w sieci bibliotek powszechnych w latach 1957–1960*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Ankudowicz, Janusz & Siekierski, Stanisław (1970). *Nowości w bibliotekach publicznych*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.

- Białkowska, Barbara (1982). Badania księgozbiorów bibliotek publicznych dla dzieci. *Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej*, 1/4, 10–14
- Budyńska, Barbara & Zasacka, Zofia (red.) (2011). *Organizacja zakupu nowości książkowych, zbiorów audiowizualnych oraz dokumentów elektronicznych w bibliotekach publicznych. Raport z badań*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Dawidowicz-Chymkowska, Olga (2010). *Księgozbiory gminnych bibliotek publicznych a potrzeby czytelników gimnazjalistów. Raport z badań*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Jesień liścia Jasia – GWP.pl – psychologiczna księgarnia internetowa (2015). Pobrane 14 lutego 2017, z: <https://www.gwp.pl/jesien-liscia-jasia.html>
- Krajewska, Anna (2009). Promocja literatury adresowanej do młodego czytelnika a zawartość księgozbiorów bibliotek publicznych dla dzieci i młodzieży. W: K. Wolff (red.), *Zbiory i zasoby informacyjne bibliotek publicznych* (s. 100–115). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Lewandowicz-Nosal, Grażyna, (2008). *Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś. Poradnik*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Lewandowicz-Nosal, Grażyna, Krawczyk, Anna, Kujawa, Katarzyna & Porzuczek, Zuzanna (2014). *Warto mieć w bibliotece: książki dla dzieci 2010–2013: katalog*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Lewandowicz-Nosal, Grażyna & Zybert, Elżbieta B. (red.) (2009). *Dzieci, Młodzież – Internet – Biblioteka. Wytężne IFLA Sekcja Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Papuzińska, Joanna (2007). *Dziecięce spotkania z literaturą*. Warszawa: Wydaw. Biblioteki Narodowej.
- Siekierski, Stanisław (1959). *Analiza zakupu i wykorzystania książek w bibliotekach powszechnych w latach 1957/1958*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Ungeheuer-Gołąb, Alicja (2011). *Rozwój kontaktów małego dziecka z literaturą. Podręcznik*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Walczewska-Klimczak, Grażyna (2017). Partnerstwo bibliotek publicznych i szkolnych – z doświadczeń realizacji pilotażowego programu zakupu nowości do bibliotek publicznych w partnerstwie ze szkolnymi (Priorytet 2/2014). W: M. Antczak, A. Walczak-Niewiadomska (red.), *Inspiracje czytelnicze w życiu młodego pokolenia* (s. 37–56). Łódź–Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego–Wydawnictwo SBP.
- Wolff, Katarzyna (red.) (2009). *Zbiory i zasoby informacyjne bibliotek publicznych. Materiały z konferencji naukowej, Opole, 23–24 września 2008 r.* Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Wolosz, Jan (red.) (2003). *Standardy Biblioteczne. Wzorce i doświadczenia Unii Europejskiej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Biblioteki Narodowej Warszawa, 11 grudnia 2003 r.* Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Wybierzmy wspólnie lektury najmłodszym uczniom – lista TOP 100 wymienionych książek (2015). Pobrane 20 lutego 2017, z: http://lc.serwer2.com.pl/top100_lektury.pdf
- Zajac, Michał (2000). *Promocja książki dziecięcej. Podręcznik akademicki*. Warszawa: Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Zasacka, Zofia (2014). *Czytelnictwo dzieci i młodzieży*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Zybert, Elżbieta B. (red.) (2003). *Biblioteki szkolne. Wytężne IFLA/UNESCO*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

**"Readers' recommendations – librarians' choices". Purchase of novel-
ties for children and youth for public and school libraries – qualitative
analysis**

ABSTRACT: The article discusses the principles of collecting collections for public libraries for children and youth and school libraries. The qualitative analysis was based on the list of titles of books that were planned to buy 44 school libraries in 2014 as part of the government subsidy. The collected material is divided into the following categories: school reading, literature classics for children, poetry, fairy tales, books for children, Grzegorz Kasdepke's books, literature for children, literature, fantasy, educational books, history and biographies, and others. Most often libraries planned to buy school books, educational books (dictionaries, encyclopedias). From the literature, it was usually planned to buy fantasy books, novels for girls and works by authors such as Paweł Beręsewicz, Marcin Pałasz, Barbara Gawryluk, Renata Piątkowska, Małgorzata Strzałkowska. It was also planned to buy books that were screened and advertised in youth magazines.

The analysis shows that the collections of school libraries and public libraries for children and youth respond to the reading needs of this group of recipients.

KEYWORDS: collection of collections, purchase of books, school libraries, public libraries for children and youth, literature, popular science literature, school reading